

יהודים, ערבים וסינדרום הזמן האלבני

דוד אוחנה

לאמיל חביבי

אורי אבנרי, שכתב רבות על נושא האנלוגיה הצלבנית-צ'ינזית, טיפר פעם שב־1995 ניסה להחזיק חבלי כנסת על מנשר החומך בירושלים המאוחדת כבירה של שתי מדינות, – ישראל ופלסטין. במנשר תיאר את ירושלים כפסיפס של תרבויות, עמים ודתות, וככללם הצלבנים. לדבריו: "באותו יום פגשתי במקרה את אמיל חביבי, והצעתי לו לחתום ראשון. הוא אמר: אחתום אם תמחק את הצלבנים. אני לא מוכן לומר אף מילה טובה על רוצחי עם אלו. מחקתי את הצלבנים"⁹⁹. על הנוסח המתוקן חתמו שמונה מאות וחמישים אנשי רוח ופעילי שלום ישראלים. חביבי ביקש שעל מצבתו יופיעו המילים: "נשארת בחיפה". חיפה נפלה בידי הצלבנים אחרי הגנה נואשת, שבה עמדו היהודים והערבים ביחד. לכן אני מקדיש את ההוצאה הזאת לאמיל חביבי.

בהיסטוריוגרפיה ובתודעה הערבית לא תפסו דברי מסעי הצלב מקום מרכזי עד המאה ה־20, אלא שהם התקבלו כחלק מההיסטוריה של העימותים והכיבושים מימי קדם עד העת החדשה. בהקדמה לספר הראשון בערבית בנושא שפורסם ב־1899, הסיפור המוזייר של מלחמות הצלב, ההיסטוריון המצרי סיידי עלי אל־חורי מתאר את תוקפנותם של שליטי אירופה כלפי האימפריה העות'מאנית, "הדומה להפליא למעשי הצלבנים בימים עברו"¹⁰⁰. סמוך למלחמת העצמאות, יצא לאור בדמשק הספר הצלבנות החדשה בפלסטין, שנערכה בו ההשוואה בין הקולוניאליזם הנוצרי בימי הביניים לקולוניאליזם האנגלו־צרפתי והציוני, ומסקנתו: "עובד לטהר את פלסטין ממסע מגן־דוד כפי שטיהרנו בצורה מלאה ממסע הצלב המוזיקלי"¹⁰¹. האנטי־קולוניאליזם הערבי הוא כמלחמת המוסלמים בצלבנים; מגרשי הצלבנים כאלאח א־דין, ביכריס ונור א־דין, שהיו למעשה תורכים וכורדים, הוצגו כגיבורים ערבים; העימות הדתי עומעם ואילו העימות הלאומי הודגש; דואליזם ערבי, המוכנה בדרך כלל במיתוסים לוחמניים, נמתח בין צלבנים בריבים למוסלמים אכזרים; נערכה הכנה מיתולוגית של פלישת הציונות "הצלבנית", הבנה אידיאולוגית שנועדה לשאת את צורכי ההווה, בעוד שהציונות תוארה כתנועה דתית המוכתרת לאומים ומנצלת כלכלית את המקומיים; השליטון הציוני חזר מנוכר למקום, איץ לו תרבות עצמאית, והוא נעדר

לא פלא שהנשיא אסד נהג לפגוש את אורחיו המערבים במשורר שבאחוז מקדורחיו החנוסס ציור ענני המתער את הניצחון על הצלבנים. ההיסטוריון האמריקני ג'יימס רסטון כתב בספרו לוחמי האל: "האיריאולוגיה הערבית מאמצת את השווח האורח של ההיסטוריה: לקח להם תשעים שנה לעקור את הצלבנים. מדינת ישראל קיימת חמישים שנה"⁵¹. גם המנהיג הפלסטיני פייסל אל-חוסייני אמר סמוך לפטירתו כי מכיוון שהציגונו קיימת זה מאה שנה, נותר לה עוד מאה שנה בלבד. בשארה עצמו ראה בנאמו של אסד ביטוי של חולשה "כי מי שנאם נאום כזה אומר בעצם שהוא לא יכול עכשיו לשחרר את הגולן ולכן הוא מוכרח לחכות. אני מאמין שסוריה אולי יכולה לזכות מאתרים שנה, אבל העם הפלסטיני אינו יכול". האנלוגיה בין הציגונום לצלבנים מופרכת מבחינו מכוון שהתקופה והמבנה הפוליטי שונים, שכן אז לא הייתה אומה ערבית ואילו "המדינה הצלבנית לא הייתה מדינה מודרנית עם נשק גרעיני". בשארה מוסיף:

יש משהו בהשוואה של פלישה, זרות, כיבוש לא צורך והישגווש בסמלים דתיים [..]. גם כאן יש פלישה לארץ המוכטחת. בשני המקרים היילדים לא נלקחו בחשבון: שם הם נטבחו, כאן הם גורשו. מה שקורה עכשיו הוא שהציגונו עצמה מחזקת את היסודות התנכיים של קיומה. כמו במקרה הצלבני, הכל עובר להתרחש סביב ירושלים. ככל שאחם חורים אל היסודות התנכיים ואל האמונה בארץ אבות אתם בעצמכם הפכים את ישראל למדינת צלבנים. אבל אני לא מוכן לזכות מאות שנים לצלאח ארץ. אני חושב שמי שרוצה לזכות הוא מי שלא רוצה לעשות שום דבר בעצמו ומצפה שהיהיסטוריה תעבר בשבילו ותפתור את בעיותיו. כך שמבחינתי צלאח ארץ אינו אופציה.⁵²

אם ערפאת או אסד ביקשו לדמות את צלאח ארץ למקומי הלוחם בציגונו שבאן מהמערב, הרי שכן לארץ רואה את עצמו כחור מוכיל הגיהאד של המזרח כמענה למסע הצלב של המערב. בהקשר זה רלבנטי לדיונו ויתוח של סמואל הנטינגטון מחבר הספר התנגשוות הציביליזציות, שהעביר את זידת העימות העולמי ממאבק בין אמות ואיריאולוגיות למאבק בין תרבויות — המערב מול המזרח. דני גוטוויי סוכר כי הניטינגטון המשיג מחדש את מסעי הצלב — ממסע צלב מערב אירופי (ואמריקאי) המכוון למזרח התיכון האסלאמי אל עבר עימות גלובלי בין המזרח למערב.⁵³ במלחמת המפרץ הראשונה הציגה המעצמה האמריקאית את עצמה כמוכלה מסע צלב מסרי, הממש כמו הדימוי העצמי המשתקף מהכותרת שהעניק איינהואאר לזיכרונותיו — מסע צלב באירופה. אלא שהפעם, בעימות אל מול עיראק, השתתפו מדינות ערביות בקואליציה המערבית, והמלחמה הייתה עד מהרה למאבק בנושא סמלים וקוריס תרבותיים. מלחמת המותגים, בלשונה של חוקרת התרבות נעמי קליין, ירשה את

אותנטיות לאומית; חיל החלון של הציביליזציה המערבית המנוונת יתפורר בהזדמנות הראשונה שתקום עליז חזית מאוחדת.

לפני פרוץ מלחמת ששת הימים הושווה נאצר למנהיג המיתולוגי שהביס בעבר הרחוק את הפלשטים חורים.⁴² השבעונו אל-חוראד' סיפר לקוראיו: "מאז צלאח ארץ אל-איובי לא היה לערבים מנהיג כעבד אל-נאצר".⁴³ צלאח ארץ מוסיף להיות סמל מגייס עקבי לשחרור ירושלים, "לאחרות מוסלמית, להקדבה דתית, למאבק טהור משיקולים אנוכיים ולנצחון האמונה".⁴⁴ חטיבה של "צבא השחרור הפלסטיני" של אש"ף נקראת חישין; טיעון 15 באמנה של התמאס מהלל את התקדים של צלאח ארץ; מלחמת זים כיפור מותרות כניצחון הראשון מאז צלאח ארץ; מלחמת האזרחים בלבנון היא "מסע הצלב העשירי" שהמורנים מרומים בו לפרנקנים; מלחמת שלום הגליל היא "מסע הצלב השנים עשר", ובו ביריות משמשת כאחווה פיאורלית של בני השולת איבלין הצלבנית; במלחמת המפרץ הכריז סדאם חוסיין כי "צלאח ארץ אל איובי קורא עכשיו אללה אכבר בקול גדול".⁴⁵ מוים שיבתו של יאסר ערפאת משיחות קמפ-דייוויד בקיץ 2000 לא חוללה התקשורת הפלסטינית מלקטו באמצעות השוואות למצביא המיתולוגי. מתחלת אינתפאדת אל-אקצא שב והכריז ערפאת בנאומיו: "נחזור לירושלים ולא-אקצא, שאליהם נכנס צלאח ארץ אל-איובי".

באנלוגיה הציגו-צלבנית מובלעת ההנהח כי "הזמן האורח" של המזרח כיס כסופו של דבר את המערב.⁴⁶ בקטגוריות זמן אלה ישראל כמוכן איננה יצאת מן הכלל. בספטמבר 1947 הודיע עבר אל-דחמן עזם, מזכיר הליגה הערבית, לנציגי הסוכנות היהודית אבא אבן ורוד הורוביץ, שביקשו את הסכמת הערבים לתכנית החלוקה של האו"ם, כך: "אתם לא מהווים עובדה, אתם תופעה זמנית בלבד, כפי שבעבר היו הצלבנים".⁴⁷ ב-1999, תשע מאות שנה לאחר כיבושה של ירושלים בידי הצלבנים, חיבר ד"ר אזאם שמימי, פלסטיני המשמש ראש המכון למחשבה פוליטית מוסלמית בלונדון, מאמר שכותרתו 900 שנה ושני מסעי צלב". הוא השווה בין שני מסעות הצלב, שלדיו מקורם באירופה, שפתם דתית, מניעיהם חילוניים, ואילו במוקדם עמד הוציו לפלג את המוסלמים. האירופים, לדעתו, זכו לניצחון זמני בלבד: שחרור ירושלים לאחר שמונים ושמונה שנות כיבוש צלבנ-אירופי מבטיח כי יגיע גם סוף הכיבוש הציגו-אירופי (לדבריו, בתוך ארבעים שנה).⁴⁸ אחז מסודות כוחו של המיתוס הג'יהאדי, כסוג של מסע נקם ושחרור, הוא פנייתו לטווחי זמן ארוכים. באל שעב, עיתון מפלגת העבודה המצרית, כתב בעל הטור ד"ר חילמי מחמוד אל-קעור, כך: "הנאציזם של הצלבנים אנו רואה כל פסול במעשים של הנאציזם היהודי [..]. שניהם מאמינים בנגענות ובעליגונות הגזע האירופי על גזעים אחרים".⁴⁹ הפתרון הג'יהאדי האורח "יתיע את שני סוגי הנאציזם, זה של הצלבנים וזה של היהודים". ד"ר עזמי בשארה ציין זויות זמן נוספת, מורכבת יותר. הוא הכיר את נאמו הודיע של תפאז אל-אסד, שטען כי הצלבנים החזיקו מעמד מאתרים שנה, והוסיף: "אז נחכה ונראה".⁵⁰

מרכז העימות⁵⁸. עימות סמלי זה בין מערב למזרח תאם את המאבק בין גלובליסטים לפורמנטיסטים.

המיתוס הצלבני, שעניינו "הזמן הארוך" של מקומות בעלי אינצ'יה משלהם, חותר ברגינו הפנימי תחת הנסיכון השטחי וחסר האותנטיות של המודרניות לעצם האפשרות של שינוי, לחשיבה תבונית ולהענקת מעמד ערכי לכיוון הזמן, שאנו צועדים בו מהרע אל הטוב יותר. המחשבה המודרנית שבאה לידי ביטוי בתפיסת הזמן היא של קידמה המתגשמת בתפיסת ההיסטוריה המעגלית, הדטרמיניסטית, הקשיחה. אך עמדה זו, של תפיסת הזמן הצלבנית (המעגלית), סותרת את תפיסת הזמן הצינונית (הליניארית) באופן חלקי: גם הצינונות בקשה לחזור לזמן המכונן ולמקום המכונן. "שבת ציון" איננה עומדת אפוא כסתירה לתפיסת זמן פרוגרסיבית.⁵⁹ ברם, נכון הדבר שכאשר המיתוס הצלבני מערער על תפיסת הפרוגרס המערבית, על הליניאריות המודרנית, הוא אכן נוגע בשורשי הזהות הצינונית ומעלה על פני השטח את המודחק. מודחק זה הוא גם היהודי הישן החי בעולם מעגלי בצפייה למשיח; וגם המזרח, כמרחב שבו פועלת הצינונות, אשר רבים מאזרחיה הגיעו ממנו. חשיבה ביקורתית בימינו ממשגת את שתי האחריות הללו, הגלות והמזרח הערבי, כפנים שונים של אותה אחרת שקורסות האחת אל תוך השנייה.⁶⁰

מזון הסיבות לחידה הצלבנית של הישראלים? לאימה הצלבנית רמות שונות: הרמה הגבוהה ביותר היא החידה האפולקטית-ביטחונית לכיליון פזיז ממשיל של מדינות ישראל, חידה שנוכחה בפרקים היסטוריים כמו בקרבות מלחמת העצמאות, בהתנתקות ערב מלחמת ששת הימים, בחשש מ"חורבן בית שליש" בימיה הראשונים של מלחמת יום כיפור וכאיום הגרעיני הנוכחי מצד איראן. האיום הערבי המפורש בפוליטיקאים (השמורת הקיום המדיני) ולעתים בג'ונייד, מעורר בהכרח חרדות קיומיות וחשש מפני העתיד. אין להמעיט כמובן מחשיבות הזיכרון המיתי של השואה כטראומה נוראה ליהודים באשר הם. השואה הזינה וחזקה את האימה הקיומית, אם כי האמה קיימת גם באופן עצמאי. היא נטועה עמוק בשורשי התודעה הלאומית עור במקרא בחוסר הודאות האמנטיבי כשייכות אל המקום, אך גם כשני תקדימים היסטוריים, בשתי גליות שבהן הייתה החרדה לחורבן לאומי ממש.

רפוט הלגיטימיות של הצינונות, המעניק את הזכות על הארץ, הוא גם זה המעורר את החרדה הצלבנית. הצינונות התחברו אל "הזמן הארוך", העבר הנוכחי הקרוב (אם כי נעשים ניסיונות שהתחברו הפלטינים אל "הזמן הקצר", העבר הנוכחי הקרוב (אם כי נעשים ניסיונות פלטיניים, לא מוצלחים לפי שעה, להתחבר לזמן המיתולוגי-הכנעני).⁶¹ הטמיטיקה של המקום, כאשר מגיעים אליו היהודים, היא מלכתחילה פלטינית, ערבית, מזרחית. זיכרון אי-הבעלות משקיף מכל חלון: הסמלים הלאומיים של השיבה אל הארץ נלקחו ישירות מהאויב היושב בארץ, ואותו אויב, בתור, אימץ מחדש אותם סמלים למאבקו הלאומי.⁶² היש פלא שהאימה מפני גירוש ומפני המעגליות של ההיסטוריה היא

העימותים הממשיים: העימות במזרח התיכון היה למלחמת קודש בין סדאם/צלאח א-דין לבין בוש/רצ'רד ל. הארי. הימין הישראלי אומץ לחלוטין את התזה של הנטינגטון, והנצרות המערבית חיבקה חיבוק רוב את ישראל במלחמתה נגד האסלאם המודחי: המאבק נחשף כעימות בין המערב והיהודים ובין הערבים והמוסלמים. חל אפוא מהפך מעניין ביחסים ההיסטוריים המורכבים בין היהודים לבין מוסלמים ותנועים. הפעם הצטרף מגן דוד לצלב במאבקו נגד הסתר. האם בהתנגשות הנוכחית בין הציביליזציות, במאבק בין האסלאם לנצרות, בין המזרח למערב, ישראל לא עלולה למצוא עצמה בין הפטיש לסדן, בין שני "אחרים" — האחר "הטוב" הנוצרי והאחר "הרע" האסלאמי? האם הישראלים אינם מעתיקים את רפוט היחסים המסורכים בין נוצרים ליהודים באירופה לזה עם המוסלמים במזרח התיכון? האם הישראלים נטונים בתודעתם העצמית מרפוט ריבוני של מדינה לדפוס גלותי של קורבן, קורבן של חידה צלבנית, יאה זה מהמערב הנוצרי בעבר או מהמזרח האסלאמי בהווה?

הנטינגטון בנה מוטיבים המאפילים על הפוליטיקה וההיסטוריה הריאלית: אלו תכנים רליגיוזיים למחצה המסתוריים את העימותים האמיתיים. לדיון, מלחמת המפרץ החלה כמלחמה בין עיראק לבחירת, המשיכה כמלחמה בין עיראק למערב, סכסוך בין האסלאם למערב, ובסופו של דבר החלו לראות בה לא מערבים רבים כמלחמה של המזרח נגד המערב: "מבחינת המוסלמים נעשתה המלחמה עד מהרה מלחמה בין ציביליזציות".⁶⁴ במלחמת הדימויים דימה הנטינגטון את סדאם למנהיג הצלבנים, שהפעם לא שפר עליו גורלו: "שוכ ניצח המערבי המסיבי, שהחודר בעוצמה אל תוך קהילת האסלאם".⁶⁵ תבוסה מן הכוח המערבי המסיבי, שהחודר בעוצמה אל תוך קהילת האסלאם.⁶⁶

במלחמת המפרץ השנייה דימה ג'ורג' בוש הבן את המלחמה ואת המאבק בטרור ל"מסע צלב שיימשך זמן רב ועליו להחזיר בסבלנות". ההצהרה עוררה תרעומת רבה, והיה חשש שמא היא תיתפס כראשיתה של מלחמת ציביליזציות המתבססת על התקרים ההיסטוריים: המערב הנוצרי עלול להתפס כגורם פוליטי ותרחישי השב ומאיים על האסלאם. כן לארץ מיהר לבשר: "הקמנו עם חלק ניכר מאחינו את החזית האסלאמית העולמית לג'יהאד נגד היהודים והצלבנים [...]. נגד האויב החיצוני הגדול יותר — הכרית הצלבנית-יהודית",⁶⁶ אך כבר שלוש שנים לפני הפיגוע במגדלי התאומים הכריז בן לארץ כי מטרותו "להילחם ביהודים וכצלבנים". הכתובת הצלבנית הייתה על הקיר. נאומו של דובר ארגון אל-קאעידה בערוץ אל-ג'זירה לא הפתיע איש: "השורות התאגדו כנגד אומת האסלאם ונגד עמה האדום. האומה האסלאמית נאקת למעלה משמונים כנגד ארמט אפגניסטן ונגד עמה האדום. האומה האסלאמית נאקת למעלה משמונים שנה תחת עול הכיבוש היהודי הצלבני המשותף".⁶⁷ בן לארץ ביקש להוביל מאבק כלל-עולמי, מקיף ועמוק נגד יסודותיה של הציביליזציה המערבית, שישדאל דממה בו לראש החץ. אברהם בורג כתב בפרק "האם נהיה כצלבנים?" בספרו, אלהים חזר, כי "נשיא בור [בוש] ותועמלן כריזמטי כמו בן לארץ התזו את שיח הסמלים חזרה אל

של המוכסים והמספדיים. אותו מספר מכריש את ההיסטוריה נגד כיוון הפרווה ונועץ סיכות בנרטיב הציוני-צלבני, אשר מתואר על ידם כהיפוך מה: הצלבנים ההיסטוריים הפסידו ונעלמו; הצלבנים המספוריים (הציונים) ניצחו, ואילו הפלסטינים של היום נרחקים מתחת לשטח ההיסטורי. שמות יישוביהם מעורבות, "עצי הזית נעקרים, והבולדוזר בונה, על הריסות בתיהם בעיר העברית הראשונה, בניינים לבנים לאלה שבאו מזו הים".⁶⁹ מרבית הישראלים רואים את עצמם לא כנענים, לא צלבנים. יחד עם זאת, לדעת רבים (בשטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים), הם גם כנענים וצלבנים כאחד.

המשורר הפלסטיני-דרורי-ישראלי, סמיח אל-קאסם — המקבילה הפלסטינית של רטוש — מאמץ את המיתוס הצלבני והמיתוס הכנעני. בבקורו בשנת 1997 את קברו של צלאח א-דין הסמור לרמשק, עם משלחת של חברי כנסת, העלה על נס את התבוסה הצלבנית בשעה ששאב נחמה מהמקרים ההיסטורי.⁶⁸ ב"אמנת ירושלים", שפרסם כעבור שנתיים, שכ והזכיר את הצלבנים "המתחתרים מאחורי הצלב וסמלם".⁶⁹ באותה על ידי המצביא המוסלמי בקרב היטין אשר "השיב בו לפולשים כגמולם".⁷⁰ באותה אמנה שטח המשורר-האיריאוליג את תולדות ירושלים מאז המנהיג היבנטי צארק, מלך העיר ירושלים בשם "אייל בעל", המעודד את הפלסטינים לספר את סיפורם ההירואי. סמיח אל-קאסם מצטרף לגל רומנטי המשפח את מיתוס המוצא הכנעני של הפלסטינים במטרה להוכיח עד כמה שורשיהם ההיסטוריים בפלסטיין עמוקים. מציאם, נוכחותם ותודעתם העצמית, כך הם מעידים, אינם תלויים בלאומיות אחת ואינם חבים דבר ללירת הציונית: ילדיהם הכנענית היא ממשית, היסטורית, כנגזר לזו של הצלבנים הציונים, אשר ברז סיפר כנעני כוזב דוקא משום זרותם.

בירור כמה מהקווים המרכזיים של "השיח הצלבני" בקרב הישראלים מהווה מוליאל מעקב אחר פרק מאלף בהיסטוריה האינטלקטואלית של מדינת ישראל, וכחניה של הסיפור הישראלי כמובן העמוק ביותר של השאלה. בפרומה "הצלבנות", שבה בחרנו להתמקד, נבחן צמחים משמעותיים במחשבה הציונית הישראליה. ההתייחסויות הרבות והמגוונות לאנלוגיה הציונית-צלבנית, המצויה בקרב חוגים אקדמיים ואינטלקטואליים, מבדירות כי ההקבלה ההיסטורית שערכו חוגים ערביים בין הנוצרים המדיאבאליים בארץ הקודש לבין יהודים המודרניים בארץ ישראל לא עברה בשתקה בקרב הישראלים. גם בלא קשר לסכסוך האזורי, הישראלים עוסקים בנים לבין עצמם במשוראה הצלבנית מתוך מבט נוקב ביסוד הזרות העצמית במרחב: בפרספטיבה זו, ה"אחר" התברר כ"אנחנו". המשחתפים ב"שיח הצלבני" ניהלו ביניהם דיאלוג סמוי, שבאמצעותו התעמתו עם האנלוגיה לא כדיון היסטורי לעצמו או ככידור האמת העוברתית. על הפרק עמדו מקורותיה של המדינה היהודית לא פחות מעתידה בלבן של מורח ערב-מוסלמי. האם הייתה האנלוגיה עצמה למעין סמל מגייס? כיצד ניכס כל צד יסודות, דימויים והבחנות התואמים את עמדתו המדינית ואת השקפת עולמו?

נוכחות מתמידה ומטרידה, גם אם סמויה, בהיסטוריה הישראליה? ההיסטול של הצלבני, כלומר שובה של מהותה "האמיתית" של הארץ, הוא כפול. ראשית הוא חיצוני, צבאי: הערכים יגרשו את הישראלים אם הללו לא יהיו לכנענים, אם לא יהיו מחזכרים מספיק למקום, אך התעקשות על החיכוך למקום מולידה מניה רביה האשמה של פלישה ונישול צלבנים. בה במידה, כנעניותם של הישראלים מונעת את צלבניותם, במובן זה שהתושבות במקום עשויה להעניק להם תעודת כישות טריטוריאלית, עוצמה וסבלנות לאין-קץ. זו אולי גם הסיבה לתנופת העשייה הארכסטוכית של הישראלים, הממחישים לעצמם את מה שקרא סלברי ז'יין "ממשינתו של המשיח".⁶⁹

האיום הוא גם פנימי: החרדה עשויה לבוא ככליה רוחנית, כהמתוססות במרחב בצורה של לבטויציה. הישראליים עלולים להיות "ערבים", להיכש מבפנים. זוהי אותה חרדה מפני פלישת המוסלמים לאירופה, או בהיפוך, בפרספטיבה של הילדים לשעבר של המושבות הפונים היום למשעבדיהם הקולוניאליסטים מאתמול: אז הייתה אצלנו, עכשיו אנוהו אצלכם. התוצאה היא חשש מפני אוריינטליזציה של היהודים, פחד מפני השמדה סימבולית, שמבחינות מסוימות המורה בעיני החוששים אף מגירוש פיזי. לדדים, התיעה מפני התמוססות במזרח והתמוגגות במרחב היא הוכחה לכך שהגיונו של המקום חזק מהגיון הציונות, המחייב התגברות על המקום. למשל, קבור של הבאבא סאלי הפך את נתיבות מעור נקודה על המרחב הסתמי ("עזתה" היה שמה הקודם) למקום קודש של הישראליות.⁶⁹ הקבר מאלא עתה את תפקיד המתור, ששימש בחיי הצדיק, בין קהל המאמינים לקדוש ברוך הוא. וכמותו פרוסים רבים בישראל הפרופריאליה. האימה של כיבוש המרכז על ידי הפרופריה תואמת את האימה הגדולה יותר של כיבוש ישראל בידי אויביה במרחב הערבי. השיח על החרדה מהמזרח אינו חדש. שורשי נעוצים עור בראשיתה של הציונות, שם נחשפה דר-המשמעות של משיכה/רדייה אל המזרח, פני יאנוס של "העבר החדש", אשר אמנם פונה אל המזרח המודרניין, אך מכסו מופנה תמיד אל המערב כקבוצת ההתייחסות התרבותית. השיח על המזרח נמשך עד היום בקרב חוקרים פוסט-קולוניאליים המבקרים את התרבות ההגמונית בישראל כלאומיות מערבית מודרנית וכפרויקט קולוניאלי אתני המדירים הן את המזרח והמזרחים (וגם את המזרח מהמזרחים), והן את שרירי הפלסטינאיות.⁶⁹ הישראלים מתנגמים את האימה הצלבנית למשפחות ספרותיות, כגון שריפת יער קרן המובאת בסיפור של א"כ יהושע, "שיבת הכיזת" כרומן של מאיר שילן, או "יללת התנים" בספרו של עמוס עת. ואילו הפלסטינים מרגישים לא כקורבנות פוטנציאליים, אלא כקורבנות ממש של הישראליים-הצלבנים", אלו המשלמים את מחיר הקידמה של הציונות בקבורת הנוכחות הקודמת: הם שואלים את עצמם אם השכבות המבוססות בתהליך ההרס והצניחה עדיין קיימות ומאפשרות את נאולתן? האם הפרדיסים פורחים מתחת לחנוניות? רבים מהפוסט-ציונים מתבוננים במקום הישראלי במובנים של גאולה נוסח ולטר בנימין ומויערים לעצמם את תפקיד המספר המגולל את סיפורם

נציגים המתעמתים זה נגד זה, במה לתגרה בין ישראלים וערבים, מסע צלב או מלחמה מצווה בין מזרח למערב.

האמה הצלבנית היא ביטוי אוריינטליסטי קיצוני במונחי של אדוארד סעיד, וזיא גם מייצגת את הלך הרוח הנכחי של מלחמת תרבות בין מזרח למערב, במונחי של סמואל הנטגטון.¹⁰ המיתוס הצלבני מנגיד את המערב הפולש אל מזרח מרומזין, מסוף המאה ה־19 עם תיאור הציונות המערבית כפרויקט קולוניאליסטי עד ראשית המאה ה־21 עם האיום הגרעיני של איראן ומתקפתו של בן לאדן על ברית "הצלבנים" וההודים". הרמזי הקולוניאליסטי־צלבני מתאר כיצד הלכנס הפרמיטיבי המאיים המסוכן והאקוטי מוציא מחדש את הארץ הקדושה מההיסטוריה של הקדומה, שגולתה מייצגת אידופה. האלמנט האיריאוליגית והכוחנות הבחתי מתפרשת, הגולתה בהקבלה הציונית־צלבנית, היא כלם בפני אפשרות של דיאלוג תרבותי נפיוס פולטי בעתיד. תפיסה מקוטבת שכזאת איננה מתירה את הגיוון ואת ההיברידיות שתאוריות פוסט־קולוניאליות מציינות ואף לא את ההצעה היס־תיכונית של דיאלוג בין מזרח למערב.¹¹

אל מול הציונות המערבית אשר ביקשה לכולל את איריאוליגית כור ההיתוך עם אתוס ההתשיבות והתודעה הילדית החלוצית, ולנחם לזחות עברית בעלת גבולות מוכתנים וברורים, האפציה היס־תיכונית מציעה זוהת ישראלית מרחבת שישי בה ניירות תרבותית, זיקה מסורתית, רב־קוליות וחילופי סחרות אינטלקטואליים ולשוניים. היצוג האנושי להצעה היס־תיכונית היא הסופרת והמסאית זקלין כהנב, שקוללה הפוליוני והפמיניסטי המקדם היה להטרסה על התרבות ההגמונית של הישראיות, "הממורידה". האופציה היס־תיכונית איננה "צלבנית": היא מבקשת להשתלכ במרחב, לא כזרים הנוטים ללון, אלא כבני המקום; האופציה היס־תיכונית איננה "כנענית": היא מבקשת להתערות במקום בלי להתנכר לרציפות ההיסטורית.

פרק היסטורי בתולדות ארץ ישראל, שאיננו קשור בהיסטוריה היהודית של המקום הישראלי, היה לפרק מרתק בליבון זכותם ורימזים העצמי של הישראליים. כאילו צוירה תמונה של תופעה היסטורית שהנוכחים המתבוננים בה שואלים עצמם אם הם משקתפים בה: הערבים ענו בחיוב, מרבית הישראליים השיבו בשלילה. האנגליה שימשה אפוא עוד עילה הכאה להשיב על השאלה מי אחתנו, והפעם על דרך ההפוך: מי לא אנו. השאלה אם צלבנים אנו הטרימה את השאלה אם אנו קולוניאליסטים. במילים אחרות, האנגליה הציונית־צלבנית שיקפה דיון סמוי, ולעיתים חדרה כיצד לעסוק בשאלה (הקולוניאליסטיית) בלי לקרוא בשמה. בירור המפעל הציוני כפרויקט קולוניאליסטי נשאר מרומז עד בואם של פוסט־ציונים ששבו לעסוק בסוגיה.

"השיח הצלבני" היה, ועודנו, דיון ערני ומרתק בהיסטוריוגרפיה, בספרות, במסאות, באמנות ובמדיניות הישראליה — עדות כי ההקבלה לצלבנים עוברת כחוט השני בשיח הישראלי על כל רבדיו ובזמנים שונים. השיח בולט בייחוד בשלוש תקופות: בעת מלחמת העצמאות, ערב מלחמת ששת הימים ובאירועי אינתיפאדת אל־אקצא. חרדתם ההולכת ונמשכת של הישראליים היא תגובה הן להתייחסות חיצונית כגון איומי חלק מהערולם הערבי המופנים לערבי שיידימה לעבר, הן להתייחסות פנימית כדוגמת הוויכוח הפוליטי בין ימין לשמאל, או הערעור הפוסט־ציוני המחדש את השיח הקולוניאליסטי־צלבני על ראשית הציונות. יותר משהנושא הצלבני משמש מקור להשוואה היסטורית, הוא מהווה ציר המבדיל עמדות בוגע לציונות: המצדדים בתפיסה הציונית דוחים מכל וכל את האנגליה הציונית־צלבנית, ואילו האנטי־ציונים גוזרים גזרה שונה, מיישמים תיאוריה של חטא קדמון (נוצר) בנוגע לתנועה הציונית ולמדינת ישראל, ומגיעים למסקנה שהפתרון נמצא ביישום הרעיון "מדינת כל אזרחיה".

המתנגדים לסיפר הצלבני־קולוניאליסטי ולסיפר הכנעני־גלדי, אלו המצדדים באופציה היס־תיכונית, טוענים כי זוהי אפשרות תרבותית ופוליטית ממשית, ולפיכך היא מסוגלת לשמש אתוס משותף לאזרחים הישראליים וכסיס לדיאלוג עם שכנינו. אופציה זו מבוססת על נקודת מבט מקורית ורעננה, שאינה נסמכת על הנחות יסוד המקבעות את שני הצדדים הנצים. ממשותה של האופציה הזאת עומדת על ההנחה שיש קירבה ומארג עשיר של זיקות גיא־תרבותיות בין העמים השוכנים באגן הים התיכון, זיקות בעלות משמעות פוליטית ואופרטיבית, העשויות להשפיע על היווצרותם של דיאלוג מרחבי ושל ערצי הידברות אזרחיים, וככך למתן במידה מסוימת את הסכסוך הערבי־ישראלי. סכסוך זה מתואר לעתים קרובות כסכסוך שאין לו פתרון, ואפשר שתואר דטרמיניסטי זה נובע, בין השאר, מהמעלמות מן התקשר של המרחב היס־תיכוני, מן היסודות המשותפים שיש במורשת עמי האזור ומן האינטרסים הגיאופוליטיים המרובים והמגוונים של עמים אלן. שלא כמצאית המרח־תיכונית החדשה־ישנה, הצרה, אין האפשרות החדשה רואה במרחב היס־תיכוני מרחב של